

UMEÅ UNIVERSITET

KUNSKAPSVECKAN 2025

Litteraturen en ingång till språk- och kunskapsutvecklande undervisning

-en workshop där skönlitteraturen bearbetas genom samtal, estetiska lärprocesser och skriftliga aktiviteter

2025-10-28 Institutionen för språkstudier, Margita Rönngren

DIKTER

Enskilt

- Stryk under rader och/eller uttryck som du finner särskilt bra och sådana som du tycker är märkliga eller svåra att förstå.
- Skriv ned vilken känsla dikten ger dig och varför.
- Skriv ned en fråga med anknytning till dikten som du skulle vilja ha besvarad.

Tillsammans

- Vad handlar dikten om: Hur går den att sammanfatta med egna ord? Vilket är textens övergripande tema och vilket budskap bär den på?
- Välj 1-2 bilder som ni kan koppla till textens innehåll. Hjälp åt att motivera kopplingen.

SOLSYSTEMET

om vår klass är solsystemet
då är du solen

alltings mitt
som vi andra cirklar kring

och jag
jag är typ Pluto

(längst bort och
räknas inte ens)

Mårten Melin

- Vad handlar dikten om?
- Tidpunkt?
- Årskurs?
- Plats?
- I vilket sammanhang sker detta?

ESTETISKA LÄRPROCESSER OCH UNDERVISNING

- Läroplanen
 - Skolans uppdrag
 - Kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk

Eleverna ska även stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer.

Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.

ESTETISKA LÄRPROCESSER OCH UNDERVISNING

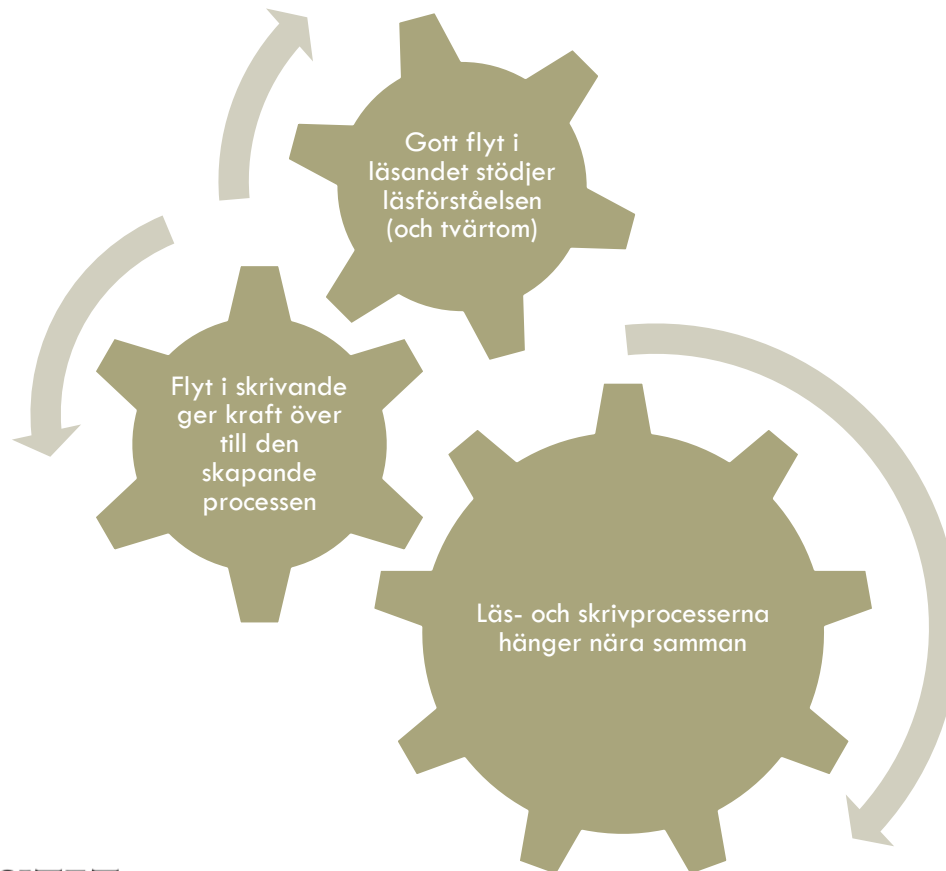
- Ger utrymme för delaktighet, nyfikenhet och en möjlighet att uttrycka sig
- Multimodalitet och det vidgade textbegreppet
- Dewey – anser att det estetiska ska ingå som en del av våra vardagserfarenheter
- Vygotskij – betonar fantasin och kreativiteten som kraft för lärandet
- Genom lek och samspel skapas positiva upplevelser som stimulerar språkutveckling

SPRÅKUTVECKLANDE UNDERVISNING

Exempel på framgångsfaktorer

- Strukturerad undervisning som kännetecknas av meningsfullhet, höga förväntningar, kognitivt utmanande uppgifter samt ett tillåtande klimat.
- Undervisning som erbjuder eleverna rik stöttning utifrån elevernas förutsättningar och behov.
- Att eleverna i undervisningen ges stort talutrymme samt många varierade möjligheter till interaktion, i helklass och i mindre grupper

SKRIFTLIGA AKTIVITETER

"För att skapa en språk- och kunskapsutvecklande undervisning behöver samtalande, läsande, skrivande och tänkande knytas ihop och kopplingen dem emellan synliggöras"

Skrivundervisningens grunder

IN-TEXTER & UT-TEXTER

In-texters funktion är att utveckla och sammanfatta de egna tankarna.

- Läraren bör inte kommentera eller korrigera språklig struktur eller språkriktighet. Fokus på innehåll.
- Kan vara ett stöd inför skrivandet av ut-texten.

Ut-texters funktion är de ska kommunicera med andra.

Lärportaltext *Skrivande och skrivundervisning i alla ämnen* (i dagsläget avpublicerad på Skolverkets hemsida men finns länkad [här](#))

	In-texter	Ut-texter
Didaktisk funktion	Tankeskrivande Riktad inåt ”Tänka med pennen” Kommunicera med sig själv Få idéer Undersöka Klargöra vaga tankar för sig själv	Presentationsskrivande Riktad utåt Kommunicera med andra Presentera Framföra Klargöra för andra
Karaktäristiska drag	Skribentorienterad text Tankeprocesser i fokus	Läsar- och genreorienterad text Textprodukt i fokus
Läsare	Skribenten själv Studiekamrater Lärare som dialogpartner	Utomstående Allmänheten Lärare som bedömare
Språk	Spontan text Det formella oviktigt Både vardagsspråk och skolspråk Pröva och experimentera med ämnesbegrepp och språkdrag i ämnesgenrer Använda ämnesspråket för att göra det till sitt	Planerad text Språk som kommunicerar med utomstående läsare Genrekonventioner - lämpligt språk för ämnets textkultur Ämnesspråk och skolspråk
Skrivuppgift Skriftlig mediering	Tanketext, anteckningar, logg, bilder, diagram	Olika genrer i olika skolämnen. Medveten användning av relevanta skrivhandlingar

Figur 4. Två typer av texter och skrivande (efter Dysthe m.fl., 2011, s. 42 f, modifierad modell, se även Bergh Nestlog, 2016)

SAMSKRIVANDE -ELEVER SKRIVER I PAR

Stödja varandra i skrivprocessen – kompletterande kunskaper

Kan ge ökade medvetenhet kring olika val i samband med textskapandet

Skapar samtal mellan skribenterna om texten

Studie visar att det eleverna inte bara pratar om innehållet utan även språket vid gemensamt skrivande

Vanligt i arbetslivet att exempelvis rapporter skrivs tillsammans med en arbetskamrat

Att ha något som jag vill och kan skriva om.

Explicit undervisning
– läraren modellerar
och ger goda
instruktioner för
skrivandet.

ATT FÅ GÅ IN I EN
MENINGSFULL
SKRIVARROLL!

Att ha strategier och språk
för det jag vill skriva om.

Att ha en mottagare och veta
syftet med skrivuppgiften.

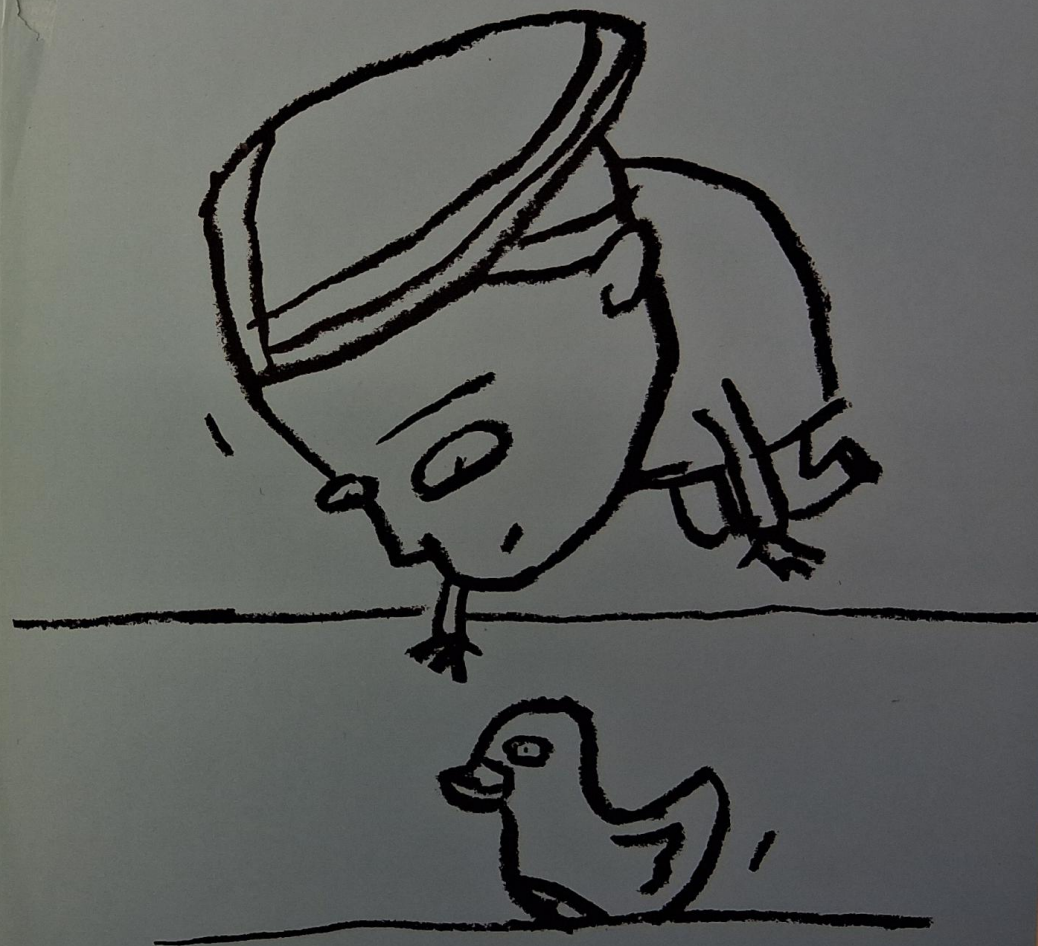
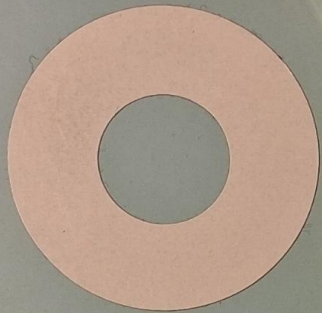
EN POJKE ÄR BRA ATT HA

ALFABETA

ISOL

Jag hittade
en pojke
som lyfte upp mig.

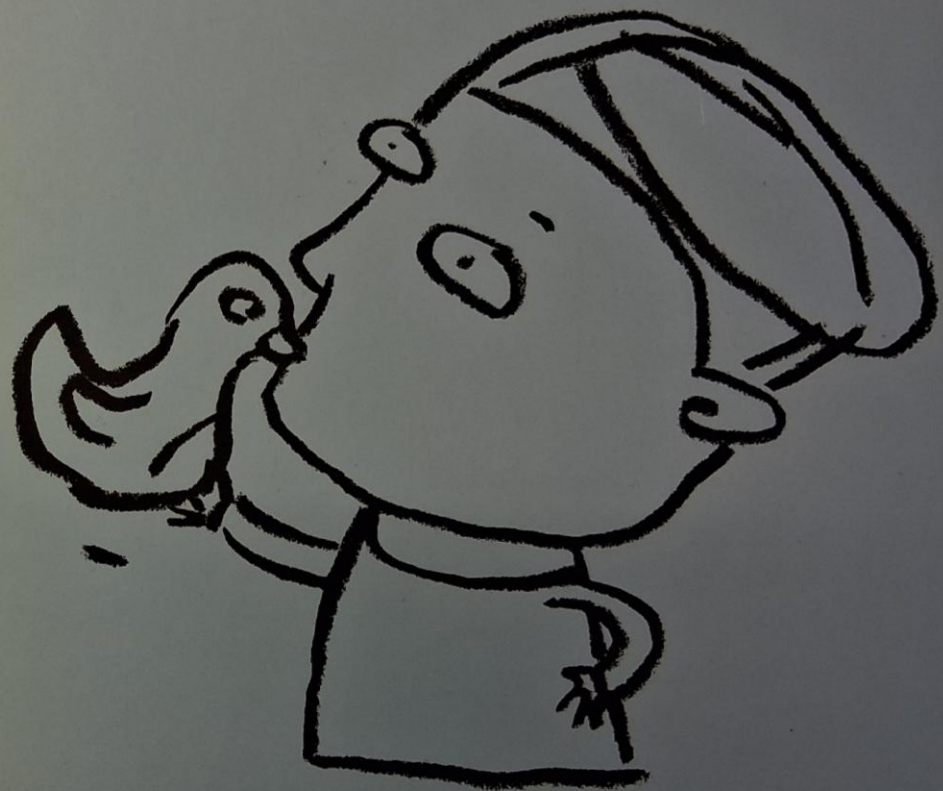
Han masserar mig
på ryggen.

Jag har honom
som utsiktsplats

och jag
får pussar.

EN ANKA
ÄR BRA ATT HA

ALFABETA

ISOL

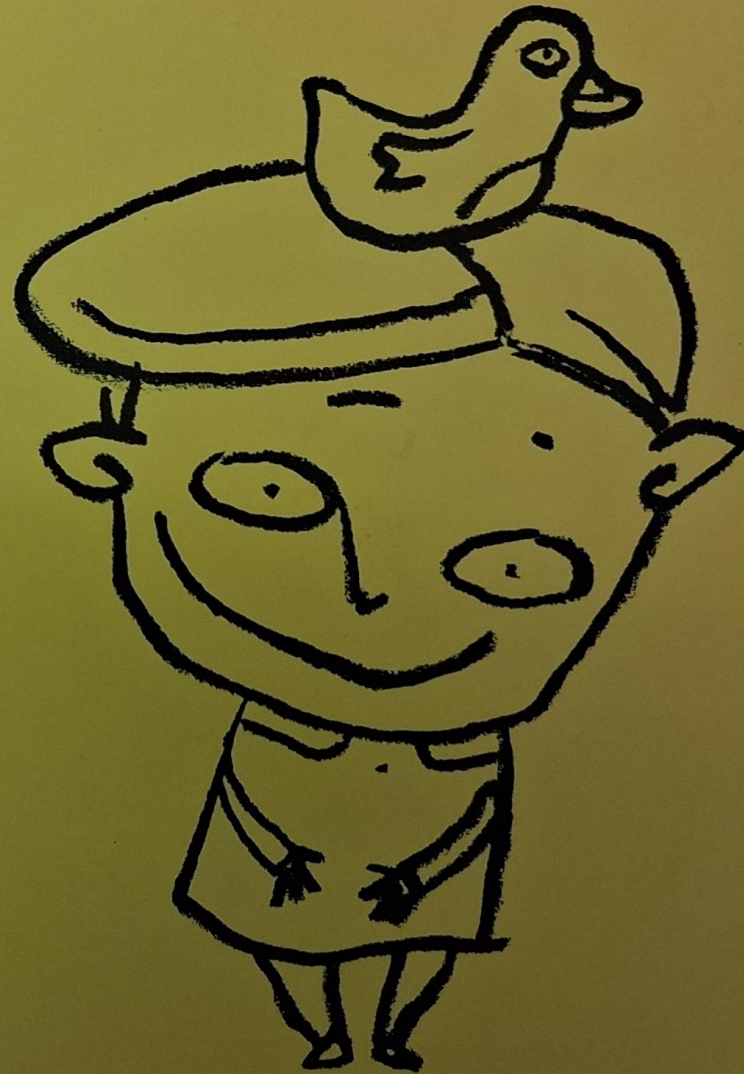
Jag hittade
en anka
och lyfte upp den.

Jag har den
att gunga på.

Jag har den
som hatt.

Jag har den
som pipa och visselpipa.

HÄRMA EN FÖRFATTARE

EN POJKE ÄR BRA ATT HA

- Hur har författaren byggt upp sin text?
- Hur uttrycker sig författaren?
- Hur samspelar bild och text?
- Hur är bilden skriven?
- Hur är texten skriven?
- Vad tror ni händer på kommande sidor?

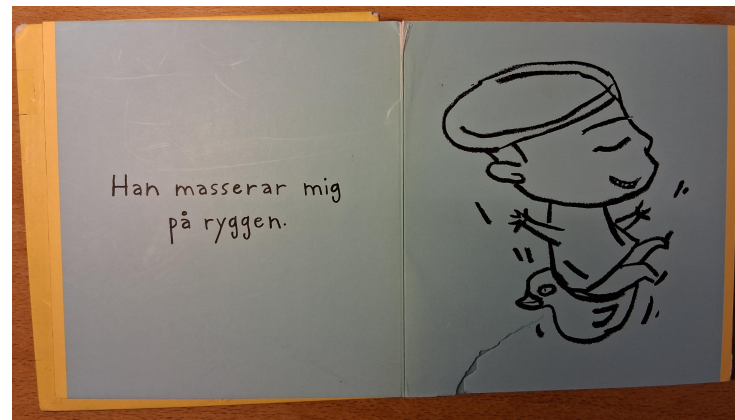

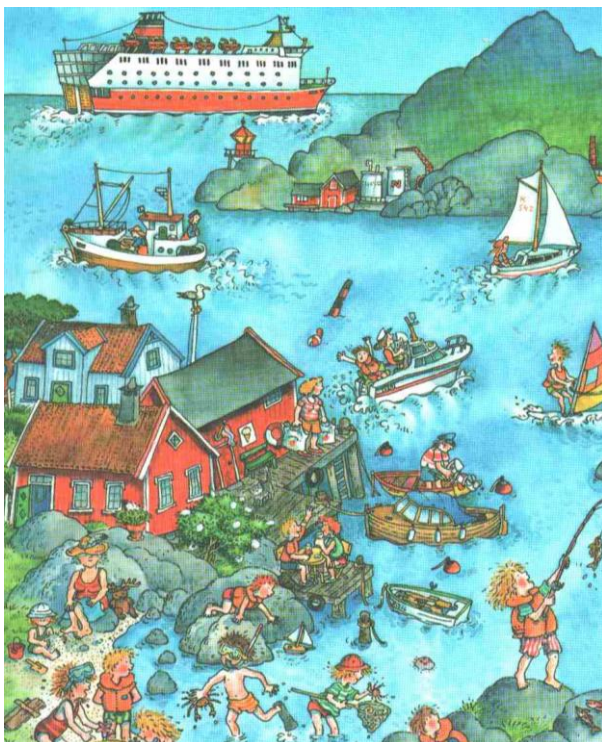
EN ANKA ÄR BRA ATT HA

Välj en figur ur vardera låda

Hitta på en händelse ur två olika perspektiv

Rita och skriv ner den – en bild men två olika synsätt

ORDFÖRRÅD

Produktivt ordförråd – de ord eleven använder i tal och skrift

Receptivt ordförråd – de ord eleven förstår men ännu inte använder själv

Ordförrådets *bredd* – hur många ord eleven känner till

Ordförrådets *djup* – elevens nyanserade kunskap om orden.

LITTERATUR SOM INSPIRERAT TILL DAGENS PASS

Läsundervisningens grunder – Catharina Tjernberg och Karin Forsling

Skrivdidaktik i alla ämnen – Anne Håland

Estetiska lärprocesser – Ulla Alexandersson och Ann-Katrin Swärd – text på Skolverkets lärportal

Högläsning – didaktik för språk-, läs- och skrivutveckling – Tarja Alatalo

Undervisa med skönlitteratur – Fredrik Sandström

Dramabok – Kent Hägglund och Kirsten Fredin

Skriva för livet – Explicit skrivundervisning i F-6 och fritidshem – Maria Heimer

Till dig en blå tussilago – Lars Wolf

En anka är bra att ha/En pojke är bra att ha – Isol

Tid för poesi – ide och urval Ann Boglind och Anna Nordlund